

Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi'nin Durumu*

Kemal DAŞCIOĞLU**

ÖZ

Osmanlı devletinde hapis ceza ve uygulamalarının başlangıçta yaygın bir ceza olarak görülmezken sonraki dönemlerde ve özellikle de Tanzimat'tan sonra etkin bir ceza yöntemi olarak benimsendiği görülmektedir. XIX. yüzyıldan itibaren ise hapis cezası bütün suçlar için uygulanan bir ceza haline gelmiştir. Osmanlı devletinde Tanzimat döneminde çıkarılan ceza kanunları hapis cezasını asli cezalar arasına sokmuş ve etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

Hapis cezasının yaygınlaşması ile birlikte ülkenin değişik yerlerinde yeni hapishaneler yapılmıştır. Bu meyanda Osmanlı devleti, kaleleri ve buralarda bulunan zindanları ceza infaz yerleri olarak değerlendirme yoluna gitmiş ve kalebentlik cezasına çarptırılanları ülkenin değişik mintikalarındaki kalelerde bulunan hapishanelere göndermiştir. Osmanlı devletinde XIX. yüzyılın başlarından itibaren ön plana çıkan kale-hapishanelerden birisi de Sinop Kalesi'nde bulunan hapishanedir. Sinop Hapishanesi XX. yüzyılın başlarından itibaren siyasi mahkûmların gönderildiği ceza infaz yerlerinden birisi olmak itibarıyla dikkati çeker. Cezaevi ve sürgün yeri olarak Cumhuriyet devrinde de önemini sürdüren Sinop Hapishanesi ile ilgili olarak arşiv kayıtlarında birçok belge bulunmaktadır. Bu çalışmada ceza ve hapishane tarihimizde önemli bir yere sahip olan Sinop Hapishanesi ile ilgili belge ve bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hapis, Sinop Hapishanesi, ceza, Osmanlı.

ABSTRACT

The Sinop Prison according to the Ottoman Archives

Essentially, imprisonment and its implementations were not a common form of punishment in the Ottoman Empire in the beginning; however, later, especially after the Tanzimat Era, imprisonment was adopted as an effective means of punishment. After the 19th century,

* Bu makale 11–15 Eylül 2006 tarihinde Ankara'da yapılan XV. Türk Tarih Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yard. Doç. Dr. Kemal Daşcıoğlu, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, 20020 İncilipinar, DENİZLİ. e-posta: kemdas@yahoo.com

imprisonment was an option for all types of crimes. The laws passed during the Tanzimat Era in the Ottoman Empire included imprisonment as one of the main forms of punishment and it was executed effectively.

With the spread of imprisonment, the new prisons were opened in different parts of the country. Consequently, the Ottoman Empire used fortresses and prison cells as places of punishment, and those who were sentenced to confinement in a fortress would be sent to different fortress-prisons around the country. Since the beginning of the 19th century, one of the most noticeable fortress-prisons in the Ottoman Empire has been the Sinop Castle Prison. Since the early 20th century as well, the Sinop Prison captures the attention as one of the places in which political prisoners have been serving their sentence. There are several documents in the archival records about the Sinop Castle which maintained its importance as a prison and a detention center during the Republican era as well. In this study some facts based on the archival documents about the prison will be presented.

Key Words: Ottoman prisons, the Sinop Prison, punishment, legal enforcement.

Giriş

Hapis Arapça bir kelime olup sözlük anlamı; men etmek, engellemek, alıkoymak, bir yere kapamak, tutmak, tevkif etmek, bir şahsı bir yerde nezaret altında bulundurmaktır. Hapis hürriyeti bağlayıcı cezaların en başında gelir. Bu cezanın infaz edildiği yere habs, mahbes, hapsedilen kişiye de mahbus denilmektedir.¹ Hapis cezasının, bedeni cezalar kadar olmasa da eski medeniyetlere dek uzanan tarihi bir geçmişinin olduğu söylenebilir. Eskiçağlardan itibaren görülen hapis cezasının Roma hukukunda, bazı Arap toplumlarında ve eski Türklerde de uygulandığı bilinmektedir.² İslâmiyet döneminde gerçek anlamda hapis cezası ve hapishane uygulaması Hz. Ömer döneminde başlamıştır.³ Ancak hapishanelerin bir kurum haline gelmesi Emeviler döneminde gerçekleşmiştir. İslâm hukukunda hapishane olarak nitelenen yerlerin, hürriyeti bağlayıcı cezanın infaz edildiği yer anlamında bir cezaevi olarak tanımlanması mümkün değildir. Çünkü İslâm hukukunda hürriyeti bağlayıcı ceza bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu yerle-

1 Ali Bardakoğlu, "Hapis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:16, s. 54; Metin Hülagu, *Hapis Cezası*, Rey Yayıncılık, Kayseri 1996, s. 5-6; Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 11. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, s. 304.

2 Bardakoğlu, a.g.m., s. 54; Mustafa Avcı, "Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimizde Koruma Tedbirlerinden Tutuklama", <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/cezayargilamasi.htm> (15.05.2006).

3 Bardakoğlu, a.g.m., s. 55.

rin bir tutukevi, cezaların infazına kadar suçluların tutuldukları yerler olarak değerlendirilmelidir.⁴

Batıda, hapis cezası kilise hukukunun ortaya çıkardığı bir cezadır. Dolayısıyla ilk hapishaneler de kilise bünyesinde manastırlarda açılmıştır. Ahlaksızlık yapan rahip ve rahibeler manastırın çalışma evlerine kapatılmıştır. Hapis cezasının ilk olarak manastırlarda uygulandığı bilinmekle birlikte 13 ve 15. yüzyıllarda bazı şehirlerde bir yaptırım-tehdit şekli olarak bulunduğu bilinmektedir. Tarihi gelişim sürecinde gerek İslâm gerekse Hristiyan dünyasının ilk hapishanelerinin ilkel şartlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bugünkü manada ilk hapishane 1595 yılında Amsterdam'da erkekler için açılmıştır. Ardından 1597'de kadınlar için de bir hapishane yapılmıştır. Bu cezaevleri tüm Avrupa ve daha sonra Amerika için de örnek teşkil etmiştir. XVI. yüzyıldan sonra yapılan hapishanelerde hücre sistemi uygulanmaya başlanmıştır. XVIII. yüzyıl başlarında itibaren hem ceza hukuku hem de hapishanelerin şartları konusunda reform çalışmalarına başlanmıştır.⁵

Osmanlı devletinde hapis cezası ve uygulaması ilk İslâm devletlerinininkine benzer bir seyir takip etmiş, başlangıçta asli ve yaygın bir ceza olarak görülmemiş, giderek yaygınlık kazanmış ve çeşitli infaz yöntemleri ortaya çıkmıştır.⁶ Bilindiği üzere Osmanlı ceza hukuku şer'i ve örfi hukuk kurallarını içermektedir. Hapis cezası da örfi hukuk içerisinde yer almakta, kanunname ve adaletnamelerle düzenlenmektedir. Ta'zir cezaları arasında görülen hapis cezasının verilmesinde hâkimin, uygulanmasında ise ehl-i örfün geniş yetkileri vardır. Yetkililerin zaman zaman hapis cezasıyla ilgili düzenlemelelere gittiği görülmektedir.⁷ Osmanlı ceza hukukunda hafif ve orta derecedeki suçlar için para cezasının yanı sıra hapis cezasının da çokça uygulandığı, ağır suçlar için ise XVI. yüzyıldan itibaren kürek, XVIII. yüzyıldan itibaren de kalebentlik cezasının uygulamaya konulduğu görülmektedir. Bu cezaları bir nevi hapis ve sürgün cezası şeklinde değerlendirmek gerekir.⁸

Osmanlı Devleti'nde hürriyeti kısıtlayıcı cezalar arasında yer alan hapis cezasının infaz edildiği yerler kale ve hisarların içlerinde bazılarında kadınlar için de bölümler bulunan zindanlar idi. İstanbul'da bulunan Baba Cafer,

4 Timur Demirbaş, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s. 28.

5 Demirbaş, a.g.m., s.7-8; Alev Çakmakoglu Kuru, *Sinop Hapishanesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s. 12-13.

6 Bardakoglu, a.g.m., s. 63.

7 M. Akif Aydın, "Osmanlı Ceza Hukuku", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:7, s. 478-480;

8 Uriel Heyd, *Studies in Old Otoman Criminal Law*, Oxford, London 1973, s. 303-304.

Yedikule, Galata, Tersane zindanları en meşhurlarıdır. Suçun türüne göre bu zindanlar kullanılmaktaydı. Meselâ, hırsızlık, zina ve borçlular Baba Cafer zindanına, devlet erkânı ve siyasi suçlular Yedikule'ye, suçlu tersaneliler ve bahriyeliler Tersane zindanına atılmaktaydı. Subaşının idaresinde bulunan zindanlara asesbaşının yakaladığı zanlı ve suçlular getirilmekte ve gerekli ceza işlemleri yapılmaktaydı.⁹

XIX. yüzyılda hemen her alanda başlayan Avrupalılaştırma reformları arasında hapishanelerde bulunmaktadır. İstanbul zindanlarının 1831 yılında kaldırılmasından sonra, Sultanahmet'teki İbrahim Paşa Sarayının bir bölümünde hapishane-i umumi kurulmuştur. Bununla birlikte İstanbul dışında kalan yerlerde kale burçları ve hisarlar zindan olarak kullanılmaya devam edilmiştir.¹⁰

Tanzimat döneminde her alanda olduğu gibi ceza hukuku alanında da yeni düzenlemelere gidilmiştir. Osmanlı devletinde hapis cezasının etkin bir şekilde ele alınıp hürriyeti bağlayıcı bir cezalandırma yöntemi olarak tanımlanması, Tanzimat döneminde kabul edilen 1256 (1840), 1267 (1851) ve 1274 (1858) ceza kanunları sayesinde olmuştur.¹¹ 1840'da ilk ceza yasası olarak *Ceza Kanunname-i Hümayunu* çıkarılmış ve *kanunsuz suç ve ceza olmaz* ilkesi benimsenmiştir. 1851'de ise cezaların yeniden tanımlanması ve bazı değişikliklerin yapılmasıyla hapishanelerin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. kürek, kalebentlik ve hapis cezalarının hürriyeti bağlayıcı cezalar olduğu 1858 yılındaki ceza kanuna girmiştir.¹² Tanzimat kanunları hapishanelerin iyileştirilmesi ile ilgili birtakım ilkeler getirmiştir. Hapishanelerdeki fiziki ve sıhhi şartların iyileştirilmesi, fakir olanlara beslenme ve giyim yardımı yapılması gibi zaruri ihtiyaçların devlet tarafından karşılanması yönünde kararlar alınmıştır.

Hapishanelerin olumsuz koşullarının giderilmesi hakkında ilk ciddi hükümlere İslahat Fermanı'nda (1856) rastlanılmaktadır. İlk hapishane binaları da yine bu dönemde farklı işler için ayrılmış bazı binaların tadilat yapılarak hapishaneye dönüştürülmesi ile meydana gelmiştir. Fermana hapishaneler ile ilgili olarak, cezaevlerinde insan haklarından, bedensel eziyet ve işkencenin kaldırılmasından, tutuklulara sert davranışta bulunanların cezalandırılacağından, ayrıca kötü uygulamalara izin veren yöneticilerin de

9 Gültekin Yıldız, *Osmanlı Devleti'nde Hapishane İslahatı (1839-1908)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2002, s. 18 vd.

10 Yıldız, a.g.t., s.161; Demirbaş, a.g.m., s. 29.

11 Aydın, a.g.m., s.481-482.

12 Ömer Şen, *Osmanlı'da Mahkûm Olmak*, Kapı Yayınları 2007, s. 18.

görevden alınıp cezalandırılacağı yönünde maddeler bulunmaktadır. Yine bu dönemde hapishanelerin ıslahı ile ilgili yurt dışından uzmanlar getirilmiştir. Tanzimat ile başlayan İslahat Fermanı ile devam eden hapishane ıslah çalışmaları Meşrutiyet döneminde de devam etmiştir.¹³

Zindandan hapishaneye geçiş, Osmanlı devletinin siyasi, ekonomik ve sosyal yönden buhranda olduğu bir döneme rastlaması dolayısıyla zor olmuştur. Ancak hem Avrupa devletlerinin baskısı hem de Avrupalılaşma çabaları hapishane konusunu daima gündemde tutmuştur. Devlet, medeni olmanın bir kıstası olarak kabul edilen modern tarzda hapishaneler yapmaya çalışmış ancak ekonomik sebeplerden dolayı başarılı olamamıştır. Bunun üzerine mevcut kale ve hisarları tamir ederek ya da uygun binaları kiralayarak oraları hapishane olarak kullanma yoluna gitmiştir. Sinop Kale Hapishanesi de bunlardan biridir. Bulunduğu mevki, sürgün, kalebentlik, kürek merkezi ve nihayetinde hapishane olarak uzun süre kullanılan, içinden pek çok ünlü simanın gelip geçtiği bir yer olması ve günümüze kadar ayakta kalması dolayısıyla Sinop Hapishanesi önemli bir değere sahiptir.

1. Sinop Hapishanesi'nin Yeri ve Fiziki Durumu

Orta Karadeniz Bölgesi'nde Anadolu'nun en kuzey ucunu oluşturan bir yarımada üzerinde bulunan Sinop'un tarihi antik çağlara kadar iner. Tarihin her döneminde önemli bir yere sahip olan Sinop Roma, Bizans, Selçuklu, Trabzon Rum devleti, Türk beylikleri gibi değişik idarelerden sonra 1461'de kesin olarak Osmanlı egemenliğine girmiştir. Osmanlı döneminde Sinop, önemli bir liman ve gemi yapım merkezi olmasının yanı sıra kürek, kalebentlik ve sürgün yeri olarak da dikkat çekmektedir. Şehrin en görkemli yapısı olan Sinop Kalesi, M.Ö. I. yüzyılda Pontos Kralı Mitridates tarafından yaptırılmış, sonraki dönemlerde yeni eklerle güçlendirilmiştir. Selçuklular döneminde bir iç kale yapılmış, gerekli görülen yerlere de burç ve kuleler inşa edilmiştir. Bu iç kalenin güneyinde Sinop Hapishanesi bulunmaktadır.¹⁴ Osmanlılar döneminden beri bir sürgün yeri olan Sinop, Cumhuriyet döneminde de hapishane merkezi olarak günümüze kadar önemini korumuştur.

Sinop Hapishanesi şehir merkezinin batısında bulunan İçkale'nin güney bölümünde eskiden tersane olarak kullanılan meyilli bir arazi üzerindedir. Hapishanenin etrafı surlarla çevrilidir. Koğuşların durumuna göre hapishanenin avlusu yüksek duvarlarla bölümlere ayrılmıştır. Kiremit çatılı kargir

¹³ Demirbaş, a.g.m., s. 30; Çakmakoğlu Kuru, a.g.e., s. 14.

¹⁴ Ayrıntı için bkz. *Yurt Ansiklopedisi*, "Sinop", cilt 9, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982-1983, s. 6746-6834; M. Ali Ünal, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt 3, Ankara 1999, s. 795-797.

bir yapı olan hapisane üç kısımdan oluşmaktadır. Sinop Hapishanesi'nin H.1303 (M.1885) yılında Sinop mutasarrıfı Veysel Paşa tarafından devletin verdiği paralarla yapıldığı bilinmektedir. Ancak hapisanenin tam anlamıyla tamamlanmasının 1890'lı yıllara kadar uzadığı anlaşılmaktadır.¹⁵

Sinop Kalesi¹⁶

Kale içindeki hapisaneden önce Sinop hapisane binası, şehir merkezinde hükümet konağı yanında bulunmaktaydı. 02.Ca.1263 (18.04.1847) tarihli bir belgede hükümet konağı yanında bulunan bahçeye yeni bir hapisane inşa edilmesi için hükümetten 9.500 kuruş tahsisat istendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ilk hapisanenin Sinop merkezinde hükümet konağı yanında yapılmış olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.¹⁷ Yine 5. Ş. 1277 (16.02.1861) tarihli yazıda hükümet konağı yanında olan eski hapisanenin ihtiyaca cevap vermediği için acilen yeni bir hapisanenin inşa edilmesi talep edilmiştir. Yazının devamında, Sinop'ta suç oranlarının artması, güvenliğin azalması ve ağzına kadar dolu olan eski hapisanenin de ıslah edilmesi gibi sebepler gösterilerek yeni hapisanenin en kısa sürede yapılması istenmektedir. Yapılacak hapisanenin Sinop Kalesi içinde olacağı, gerekli olan masraf ve keşifname için Meclis-i Vâlâ ve Maliye Nezareti ile yazışmaların olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸

15 Çakmakoğlu Kuru, *a.g.e.*, s. 17-19.

16 <http://mitglied.lycos.de/sinopetours/sinoptur.htm> (10.04.2006).

17 BOA. İ. HD. nr. 145/7471 (2. Ca.1263/18.04.1847).

18 BOA. İ. MVL. nr. 444/19756 (5. Ş.1277/16.02.1861).

Kastamonu Meclisinden 22.N.1277 (03.04.1861) tarihinde gönderilen mazbatada, Ankara, Kastamonu eyaletleriyle, Canik sancağında bulunan suçluların mahkûmiyet merkezi olan Sinop Hapishanesi'nin harap vaziyette olduğu ve hatta bazı mahkûmların firar ettiği bildirilerek yeni bir hapishane-nin (kale içinde) yapılması gerektiği bildirilmiştir.¹⁹

Merkeze gönderilen 6.Ş.1304 (28.06.1887) tarihli belgede, Sinop Hapishanesi'nin inşası için gerekli olan 119371 kuruşun Aksaz ve Körsaz bataklıklarının temizlenmesiyle hâsıl olacak arazi muaccesiyile bir senelik hâsılatı öşriyesinden karşılanarak hapishanenin hemen inşa edilmesi istenmektedir. Ancak yazışmalardan bu paranın bir yıl sonraki bütçenin açığına ilaveten karşılanabilmesi hususunun gerekliliği bildirilmiştir.²⁰ Daha sonra Maliye Nezareti 02. Za.1304 (23.07.1887) tarihli yazısında, Sinop Hapishanesi'nin genişletilerek inşası için gerekli olan 119371 kuruşun vilayetin 1303 senesi bütçesine ilave edilerek, gerekli paranın gönderilmesine karar vermiştir.²¹

Sinop Hapishanesi'nin Osmanlı devrinde geçirdiği tamirlere ilişkin elde ettiğimiz belgeler pek açıklayıcı olmasa da genel bir fikir vermesi açısından önemlidir.

Sadârete 03.Z.1305 (11.08.1888) tarihinde gönderilen yazıda, Aydın, Trabzon gibi vilayetlerde hapishane yapılacak kale bulunmadığı ve yeni bir hapishane yapılmasına bütçenin müsait olmamasından dolayı, Rodos, Akka, Trablusşam, Payas, Selanik ve Sinop kürek merkezlerinin masrafları kendi belediyeleri tarafından karşılanmak üzere tamir edilerek uygun hale getirilmesi istenmektedir.²² Yine 02. M.1306 (08.09.1888) tarihli tezkerede, bazı vilayet hapishanelerindeki izdihamdan dolayı beyan edilen şikâyet sebebiyle mahkûmlardan bazılarının diğer mahallere nakillerine lüzum görüldüğü ve Rodos, Akka, Trablusşam, Selanik, Sinop gibi kürek merkezlerinin genişletilerek tamirinin yapılması istenmektedir.²³

12. Za.1327 (25.11.1909) tarihli belge, Adana ve Halep hapishanesinde bulunan mahkûmlardan bir kısmının hapishanelerdeki hastalıktan dolayı kürek mahalli olan yerlere nakillerinin gerektiği, ancak nakledilmek istenilen yerlerin dolu olması sebebiyle Sinop Hapishanesi'nin tamir edilmek suretiyle bir miktar mahkûmun buraya gönderilebileceği bildirilmektedir.²⁴

19 BOA. MKT. UM. nr. 464/21 (22.N.1277/03.04.1861).

20 BOA. DH. MKT. nr. 1427/79 (6. Ş.1304/28.06.1887).

21 BOA. DH. MKT. nr. 1436/21 (2.Za.1304/23.07.1887).

22 BOA. DH. MKT. nr. 1531/89 (3. Z.1305/11.08.1888).

23 BOA. DH. MKT. nr. 1540/70 (02. M.1306/08.09.1888).

24 BOA. DH. MB. HPS. nr. 103/2 (12. Za.1327/25.11.1909).

Dâhiliye Nezaretine gönderilen 9. N. 1328 (14.09.1910) tarihli yazıda, Trabzon Hapishanesi'ndeki yoğunluktan dolayı 60 kadar mahkûmun Sinop Hapishanesi'ne gönderildiği, bundan sonra başka nakillerin kabul edilemeyeceği ve Sinop Hapishanesi'nin tamirinin bir an evvel sonuçlandırılması'nın gerekliliği açıklanmaktadır.²⁵

Dahiliye Nezaretine gönderilen ve;

"Sinop merkezinin bir kal'a olması i'tibarıyla orada bir hapishâne-i umûmi te'sisi vaktiyle tasavvur idilerek vücûda getirilmiş ve kal'a-bendlik cezâsına mahkûm eşhâsın cezâsı dahi orda icrâ idilmekde bulunmuş olmasından dolayı Sinop gibi Bahr-i siyâh üzerinde gayet güzel ve tabî'i bir limânı ve ehemmiyet-i mahsûse-i tarîhiyesiyle her türlü terâkkiyata isti'dâdı bulunan mu'tenâ bir kasaba şu iki sebebden dolayı sâ'yedâr bir mühîtden şekli iltisâb itmekde ve bu hal livâ-i mezkûr ehemmiyetinin nefret ve şikâyâtı icâb itmekde olduğu gibi kürek cezâsıyla mahkûm eşhâsından oraya gönderilmeksizin hapishânedeki hâric bırakılmaları gibi hilâf-ı kânûn hâl vukû' eender olmayup o misillu mahkûmiyet ile ahâlî-i mahalle arasında vukû'a gelen tahâssur-i ahlâk-i umûmiye üzerinde sû-i te'sir hâsil itmekde bulunduğundan Sinop'da kal'a-bendlerden mâ'ada mahkûminin hârice çıkarılmaması vücûd-i kânûniyenin muhâfazası ve kürek mevki'-i ünvanının evrâkdan kaldırılması...."

şeklinde devam eden yazıda Sinop Hapishanesi'nden duyulan rahatsızlık dile getirilmiş ve gerekenin yapılması konusunda talepte bulunulmuştur. Bu talep karşılığında 12.Ra.1329 (13.03.1911) tarihli Dâhiliye Nezareti'nden gönderilen yazıda, ülkenin değişik yerlerinde kürek mevki için hapishaneler yapılacağı, bu hapishaneler yapıncaya kadar Sinop Hapishanesi'nin durumunun muhafaza edileceği bildirilmektedir.²⁶

27.C.1332 (23.05.1914) tarihli belge Sinop Hapishanesi'nde yapılan tamiratın masraflarına ait keşif defterinin incelenerek kabul edilmiş ve hapishanenin tamiri için gerekli olan 2.432 kuruşun gönderilmesine karar verilmiştir.²⁷ Gönderilen para hapishane koşullarının badana ettirilmesi, tuvaletlerinin tamiri ile usta ve amele ücretleri için harcanmıştır.²⁸

Dâhiliye Nezaretine gönderilen 29.Ra.1338 (22.12.1919) tarihli yazıda, bombardıman dolayısıyla delik deşik olan ve harap halde bulunan Sinop Hapishanesi'nde 105 mahkûmun cam ve çerçeveleri olmayan koşullarda kalmakta oldukları, şayet bütün hapishane tamir edilirse 700 kişi alabilece-

25 BOA. DH. MUİ. nr. 125/42 (9. N. 1328 /14.09.1910).

26 BOA. DH. MB. HPS. nr. 1/4 (12. Ra. 1329 /13.03.1911).

27 BOA. DH. UMVM. nr. 71/5 (27.C.1332 /23.05.1914).

28 BOA. DH. MB. HPS. nr. 6/8 (14. B. 1332/ 08.06.1914).

ği bildirilerek, hapishanenin tamiri için 184.000 kuruş talep edilmiştir. Ancak gerekli olan para bütçede bulunmadığından havale gönderilemeyeceği beyan edilmektedir. Tamir için gerekli tahsisatın gelecek sene bütçesinden ayrılacağı ve tamiratın yapılacağı bildirilmektedir.²⁹ Neticede yapılan keşiflerden sonra hazırlanan defterde 184.909 kuruşluk bir meblağ ortaya çıkmış, paranın bir kısmı hapishaneler idaresinden gönderileceği kalanın ise genel bütçeden karşılanacağı bildirilmiştir.³⁰

06.C.1332 (02.05.1914) tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen tahriratta Sinop Hapishanesi'ndeki imalathane avlusuna intizamı temin için tel örgü yaptırılması düşünüldüğü ve bunun için bir keşifname hazırlandığı belirtilerek, bunun için gerekli olan 6.746 kuruşun uygun görüldüğü beyan edilmiştir.³¹

Tercüman-ı Hakikat Gazetesinin 6 Kanunusani 1329 (19.01.1914) tarih ve 78615 numaralı nüshasında, Sinop Kalesi sur ve burçlarının yıkılarak taşlarının caddelerin imarında ve liman inşaatında kullanılacağına dair haberler çıkmıştır. Bunun üzerine Dâhiliye Nezaretinin 23 Kânunusani 1329 (05.02.1914) yazısında tarihi bir değere sahip olan ve bütün dünyaca bilinen kale ve burçların yıkılmasına izin verilmemesi konusunda Kastamonu vilayet idaresine tebligat edilmiştir.³²

Sinop Hapishanesi'nin fiziki durumu geçmişten günümüze kadar tarihi ve edebi eserlere de konu olmuştur. Evliya Çelebi hapishanenin durumunu 1640'larda biraz da abartılı olarak şöyle anlatmaktadır:

"...Sinop Mahpushane-i kübrası azim bir kale-yi kahhardır. Üç yüz demir kapısı, devler misali zalim gardiyanları, kollarını demir parmaklıklara dolamış her birinin bıyığına on adam asılır nice azılı mahkûmları vardır. Kulelerinde nöbetçiler ejder misali dolaşır, ne'uzü-billâh mahkûm kaçırmak değil kuş bile uçurtmazlar."³³

Yine Evliya Çelebi,

"Kale düz bir yerde kurulmuş olup, iki taraftan dalgalar döver. Dikdörtgen biçimindedir. Hapishaneyi oluşturan İç Kale, 11 adet burç ile desteklenmiştir. Burçların yüksekliği 22, duvarları 18 metredir. İç Kale'yi çepeçevre kuşatan duvarlar 3 metre kalınlığında olup, muhafızlar için devriye yolu özelliğindedir."

29 BOA. DH.MB. MPS. nr. 17/16 (29.Ra. 1338 /22. 12.1919).

30 BOA. DH. MB. HPS. nr. 82/8 (15.B.1338/04.04.1920).

31 BOA. DH. MB. HPS. nr. 112/44 (06.C.1332 /02.05.1914).

32 BOA. DH. İD. nr. 28-1/5 (23 Kânunusani 1329 /05.02.1914).

33 http://www.dergibi.com/yazarlar/ha_013.asp (13.06.2006).

şeklinde hapishanenin fiziki durumu ile ilgili gözlemlerini anlatmıştır. Sebattin Ali sonradan şarkı olarak da bestelenen şiirinde, Sinop Hapishanesi'ni mısralarına şöyle taşımıştır: "Dışarıda deli dalgalar Gelip duvarları yalar; Seni bu sesler oyalar, Aldırma gönül, aldırma. Görmesen bile denizi, Yukarıya çevir gözü, Deniz gibidir gökyüzü; Aldırma gönül, aldırma..." Yine bir yazısında "...Uzun zamanlar deniz kenarında ve surlar içindeki bir hapishanede kaldım. Kalın duvarlara vuran suların sesi tas odalarda çınlar ve uzak yolculuklara çağırırdı. Tüyelerinden sular damlayarak surların arkasından yükseli-veren deniz kuşları demir parmaklıklara hayretle gözlerini kırparak bakarlar ve hemen uzaklaşırlardı." şeklinde Sinop Hapishanesi'ni anlatmaktadır.³⁴

Sinop Hapishanesi³⁵

2. Sinop Hapishanesi'ndeki Mahkûmlar ve Suç Türleri

Osmanlı devletinin adli sisteminde XX. yüzyıl başlarına kadar vilayetlerde bulunan hapishane ve tevkifhanelerdeki tutuklu ve mahkûmların sayıları ile suç çeşitlerini gösteren defterler, Zaptiye Nezaretine gönderilmekteydi.³⁶ Daha sonra ise hükümlülerin sayılarını gösteren cetveller hazırlanmış ve bu

34 http://www.forumuz.biz/disarda_deli_dalgalar_sinop_cezaevi-132652t.html (15.07.2006).

35 Sinop Valiliği'nin web sayfasından alınmıştır.

36 Ali Rıza Gönüllü, "20. Yüzyılın Başında Alanya Hapishanesi", *Zindanlar ve Mahkûmlar*, (Haz. Emine Gürsoy-Naskali; Hilal Oytun Altun), Babil Yayınları İstanbul 2006, s. 61.

cetveller Dâhiliye Nezaretine gönderilmeye başlanmıştır. Yoklama cetvellerinin Mart, Temmuz ve Kasım aylarının ilk günü yapılması ve ardından da en kısa sürede merkeze ulaştırılması gerekiyordu. Bu sayede hapishanelerde bulunan mahkûm ve tutukluların sayıları, suç türleri vb. bilgiler tespit edilip kayıt altına alınarak merkezi idareye bildiriliyordu. Sinop Hapishanesi'ndeki erkek ve kadın hükümlü ve tutukluların sayısı ile işlemiş oldukları suçların türlerini gösteren cetveller de dörder aylık dönemler halinde hazırlanmış ve Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir.³⁷ Yoklama cetvellerinde geçen suçlar cinayet,³⁸ cünha,³⁹ kabahat⁴⁰ ve borç şeklinde tasnif edilmiştir. Mahkûm ve tutuklular zükur (erkek) ve inas (kadın) olmak üzere iki sütun halinde cetvelde yer almıştır. Bunlarla ilgili birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

Kastamonu vilayetinin Sinop Sancağı Hapishane-i Umumiyesinin Dört Aylık Yoklama Cetveli (1 Temmuz 1331)

MEVKUFİN MİKTARI (TUTUKLULAR)			MAHKUMİN MİKTARI (MAHKÜMLER)			NEV'İ CERÂİM
Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	
29	-	29	10	2	8	Cinayet
			27	3	24	Cünha
			2	-	2	Kabahat
			39	5	34	Yekün

1 Temmuz 1331 (13.07.1915) tarihli cetvele göre, hapishanede 8'i erkek 2'si kadın 10 cinayet, 24'ü erkek 3'ü kadın 27 cünha ve 2 erkek kabahat suçlarından olmak üzere toplam 39 mahkûm bulunmaktadır. Hapishanede tutuklu olarak ise 29 erkek mevcuttur. Tutuklu ve mahkûm sayılarının toplamı 68'dir.⁴¹ Bu bilgiler Dâhiliye Nezaretine 15 Ramazan 1333 (27.07.1915) tarihli yazıyla gönderilmiştir.

37 Hazırlanan bu cetvellerin altında " İşbu cedvel senenin her dört mah hitamında mahallince imla edilecek ve en seri' vasıta ile Dâhiliye Nezaretine irsal olunacaktır. Yoklama tarihleri Mart, Temmuz ve Teşrinisani aylarının birinci günüdür. Zikr olunan günlerde bil'icra aynı günün tarihi cedvele vaz' olunacaktır." şeklinde açıklama yer almaktadır.

38 *Cinayet*: İdam, kalebentlik, sürgün, ömür boyu medeni haklardan mahrumiyet gibi büyük cezaları gerektiren suçları kapsamaktadır.

39 *Cünha*: Suç, kabahat, te'dib cezasına müstahak olanın suçu anlamındadır.

40 *Kabahat*: Kusurlar, çirkin hareketler, çirkin işler, suçlar anlamındadır.

41 BOA. DH. MB. HPS. nr. 155/14 (1 Temmuz 1331/13.07.1915).

Kastamonu Vilayeti Dâhilinde Sinop Sancağı Hapishane-i Umumiyesinin Dört Aylık Yoklama Cetveli (1 Teşrinisani 1331)

MEVKUFİN MİKTARI (TUTUKLULAR)			MAHKUMİN MİKTARI (MAHKÜMLAR)			NEV'İ CERÂİM
Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	
54	3	51	13	2	11	Cinayet
			32	3	29	Cünha
			1	-	1	Kabahat
			46	5	41	Yekün

1 Teşrinisani 1331 (14 Kasım 1915) tarihli cetvele göre, 11 erkek 2 kadın cinayet, 29 erkek 3 kadın cünha, 1 erkek kabahat suçlarından olmak üzere 41 erkek 5 kadın toplam 46 mahkûm bulunmaktadır. Hapishanedeki tutuklu miktarı ise 51 erkek 3 kadın toplam 54 kişidir. Ayrıca bir cinayet mahkûmunun da memleket hastanesinde tedavi gördüğü belirtilmiştir.⁴² Mahkûm ve tutuklu sayılarını gösteren cetvel 24. M. 1334 (02.12.1915) tarihli olarak Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir.

Kastamonu Vilayeti Dâhilinde Sinop Sancağı Hapishane-i Umumiyesinin Dört Aylık Yoklama Cetveli (1 Mart 1332)

MEVKUFİN MİKTARI (TUTUKLULAR)			MAHKUMİN MİKTARI (MAHKÜMLAR)			NEV'İ CERÂİM
Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	
42		42	35	4	31	Cinayet
			22	1	21	Cünha
			-	-	-	Kabahat
			57	5	52	Yekün

1 Mart 1332 (06.03.1916) tarihli Sinop Hapishanesi yoklama cetvelinde 31 erkek 4 kadın cinayet, 21 erkek 1 kadın cünha suçlarından olmak üzere 57 mahkûm ile 42 tutuklu bulunmaktadır. Hapishanede o tarihlerde kabahat suçundan kimsenin olmadığı görülmektedir. Kayda geçen bu bilgiler 22. Ca. 1334 (29.03.1916) tarihinde Kastamonu vilayetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir.⁴³

42 BOA. DH. MB. HPS. nr. 156/26 (1 Teşrinisani 1331/14. 11. 1915).

43 BOA. DH. MB. HPS. nr. 157/8 (1 Mart 1332 /06.03.1916).

Kastamonu Vilayeti Dâhilinde Sinop Sancağı Hapishane-i Umumiyesinin Dört Aylık Yoklama Cetveli (1 Temmuz 1332)

MEVKUFİN MİKTARI (TUTUKLULAR)			MAHKUMİN MİKTARI (MAHKÜMLAR)			NEV'İ CERÂİM
Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	
54	2	52	15	4	11	Cinayet
			12	-	12	Cünha
			-	-	-	Kabahat
			27	4	23	Yekün

1 Temmuz 1332 (14.07.1916) tarihli olarak düzenlenen cetvele göre, 11'i erkek 4'ü kadın 15 kişi cinayet, 12 erkek cünha suçlarından olmak üzere toplam 27 mahkûm ile 52 erkek 2 kadın toplam 54 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. O tarihte hapishanede kabahat suçundan kimsenin olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Zikr edilen bilgiler 22. Za.1334 (20.09.1916) tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir. Aynı tarihlerde benzer özelliklere sahip Bodrum Kale Hapishanesi'nde toplam 5 mahkûm bulunmaktadır.⁴⁵

Sinop Hapishane-i Umumiyesinin 1 Teşrinisani 1335 Tarihinde İcra Edilen Dört Aylık Yoklama Cetveli

MEVKUFİN MİKTARI (TUTUKLULAR)			MAHKUMİN MİKTARI (MAHKÜMLAR)			NEV'İ CERÂİM
Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	Yekün	İnas (Kadın)	Zükur (Erkek)	
82	1	81	16	3	13	Cinayet
			5	-	5	Cünha
			-	-	-	Kabahat
82	1	81	21	3	18	Yekün

1 Teşrinisani 1335 (1 Kasım 1919) da yapılan yoklama cetveline göre, 13'ü erkek 3'ü kadın 16 kişi cinayet, 5 erkek cünha suçlarından olmak üzere 21 mahkûmun olduğu görülmektedir. Ayrıca kalebent cezası verilen 8 erkek mahkûm ile henüz kalebentlik cezası kesinleşmemiş 2 kişi daha bulunmak-

44 BOA. DH. MB. HPS. nr. 157/65 (1 Temmuz 1332 /14.07.1916).

45 BOA. DH. MB. HPS. nr. 29/4 (1 Temmuz 1332/14.07.1916).

tadır. Toplam olarak hapisshanede 113 mahkûm ve tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Yoklama cetveli 12 Teşrinisani 1335 (12 Kasım 1919) tarihli yazı ile Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir.⁴⁶

3. Sinop Hapishanesi'ndeki Mahkûmların Asayiş-Güvenlik ve Yaşamları

Hapishanelerin asayiş ve güvenliği müdür ve gardiyanlar tarafından sağlanmaktadır. Sinop Hapishanesi'ndeki mahkûmların asayiş, güvenlik ve intizamına dair bilgiler kısıtlıdır. Ancak hapisshanedeki bazı olaylardan bu konuda fikir edinilebilmektedir. Aşağıda hapisshane ve mahkûmların asayiş durumları ve hapisshanedeki durumlarıyla ilgili birkaç örneğe yer verilecektir.

Asayiş: Osmanlı hapisshanelerinde asayişle ilgili bazı problemlere rastlamak mümkündür. Örneğin, 8.B.1304 (01.04.1887) tarihli belgede hapisshanedeki asayişin ne ölçüde olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Sinop Hapishanesi'nde idam cezasıyla mahkûm bulunan bir kişi odun yarmak üzere bir balta tedarik ederek bununla mahalle arasında dolaşabilmektedir. Mahkûmların neler yapabildiğine iyi bir örnek teşkil eden bu belgeye göre, hapisshanede ihtimamsızlık fevkalade artmıştır. Huzur ve asayişin sağlanması için mahalli idarenin gerekli tedbirleri alması Adliye Nezareti tarafından istenmektedir.⁴⁷

Hapishanede ilginç denilebilecek olaylar da meydana gelmektedir. Mesela, 27.S.1331 (05.02.1913) tarihli belgeye göre, Sinop Hapishanesi'nde mahkûm Kastamonulu Şükrü'nün 31. Koğuşun pencere demirlerini satmak için çıkardığı anlaşılmıştır. Soruşturma neticesinde çaldığı demirleri getirerek başgardiyana teslim etmiştir. Mahkûma yirmi bir gün prangabentlik cezası verilmiştir. Yapılan soruşturma ve cezanın altında hapisshane müdürü, başgardiyan ve kâtibin imzası vardır.⁴⁸ Yine benzer şekilde, 05.Ra.1331 (12.02.1913) tarihinde Sinop Hapishanesi'nde Çorumlu Şakir adlı mahkûm gaz ocağı ayaklarından şiş yaparak başkalarına satmak istediğinin başgardiyan tarafından haber alınması üzerine yakalanarak adı geçen şişleri teslim etmesi istenmiş, kendisi şişler ile bunları imal etmede kullandığı bir eğeyi teslim etmiştir. Mahkûma yirmibir gün prangabentlik ile görüşmelerden men cezası verilmiştir.⁴⁹

Sinop Hapishanesi'nde mahkûmlar arasında olayların çıktığını ve hatta bu olaylar esnasında yaralanan ve ölenlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Bu olaylar neticesinde hapisshanedeki görevliler hakkında soruşturma açılmış,

46 BOA. DH. MB. HPS. nr. 164/53 /I Teşrinisani1335 (01.11. 1919).

47 BOA. DH. MKT. nr. 1416/58 (8.B.1304 /01.04.1887).

48 BOA. DH. MB. HPS. nr. 147/12 (27.S.1331 /05.02.1913).

49 BOA. DH. MB. HPS. nr.147/16 (05.Ra.1331/12.02.1913).

hapishane müdürü vazifesini gereği gibi yerine getirmediğinden görevden alınmıştır.⁵⁰

28.S.1332 (26.01.1914) tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen bir yazıda, Sinop Hapishanesi koşullarının badana ettirilmesi sırasında hapishane müdürünü birkaç mahkûmun hırpaladıkları bunun üzerine gardiyanlar tarafından müdafaa için birkaç el silah atıldığı ve kazaen gardiyanlardan birinin hafif şekilde yaralandığı, ancak önemli bir şey olmadığı ve meselenin halledildiği bildirilmiştir. Bu olayda şayet memurların ihmali varsa haklarında gerekli tahkikatın yapılacağı Kastamonu Valiliğince beyan edilmiştir.⁵¹

Dâhiliye Nezaretine 06.C.1332 (02.05.1914) tarihinde gönderilen tahriratın anlaşıldığına göre, Sinop Hapishanesi'ndeki imalathane avlusuna intizamı temin için tel örgü yaptırılması düşünülmektedir. Tel örgü yaptırılmasının sebebi

“Evelce hapishâne-i umûmide mahbûsîn meyânında zuhûr itmiş olan cerh ve katl gibi ahvâl-i mu'essif ekseriyâ âletlerden i'mâl idilmiş âlât-ı kâtî'a ile vukû'a gelmiş olduğu, âletleri ise hapishâne dâhilindeki i'mâlâthânedede her zaman için mevcûd olub mezkûr i'mâlâthâne ile hapishânenin nısf-ı avlusu arasını tefrîk iden iki metre irtifâ'ındaki duvarın i'mâlâthâne derûnunda nısf-ı avlusuna atılacak timur âlâtına kat'an mâni' teşkil idecek hâlde olmaması ve i'mâlâthânedede çalışanlar ile tenefûsde bulunanların kâfesi mahkûmen mahbûs ve ekserisi bir koğuş arkadaşı bulunmaları dolayısıyla bi'l-istişâre i'mâlâthânededen bir âlet-i kati'ânın koğuşlara aşırılması mu'essir-i galebe her birleri muvakkat ve mu'ebbed ve i'dâma mahkûm kimseler olub her zaman için her gûne fenalık kendilerinde mutasavvır olduğu ve bu bâbda ki mahzûrun refi'i ve hapishânenin yüzde doksan raddesinde te'mîn-i selâmeti zimmetinde hava ve ziyâdan kat'ân mahrûm kalmamak üzere i'mâlâthâne dâhilindeki avlıyı kafes tel çekilmesine mutevafık bulunmuş...”

şeklinde ifade edilmiştir. Bunun için 6746 kuruşluk tahsisat ayrılmıştır.⁵²

Asayiş ile ilgili sorunlara diğer Osmanlı hapishanelerinde de rastlanmaktadır. Bodrum, Çorum, Denizli gibi ülkenin değişik yerlerindeki hapishanelerde benzer olaylar görülmektedir. Örneğin, Bodrum Hapishanesi'nde asayişle ilgili bir kısım zaafaların olduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi hapishanenin fiziki şartlarının yetersizliği ve görevlilerin vazifelerini gereği gibi yerine getirmemeleridir. Hapishanede asayiş ve huzuru bozmak isteyen

50 BOA. DH. MB. HPS. nr. 96/33 (02.N.1331/05.08.1913).

51 BOA. DH. MB. HPS. nr. 90/2 (28.S.1332/26.01.1914).

52 BOA. DH. MB. HPS. nr. 112/44 (06.C.1332/02.05.1914).

mahkûmların olduğu,⁵³ hatta hapishaneden firar olaylarına rastlanıldığı da olmaktadır.⁵⁴

Nakiller: Hapishanelerdeki aşırı yoğunluk birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir. 11.B.1328 (19.07.1910) tarihli belgeye göre, Trabzon hapishanesinden kırk kadar mahkûm Sinop'a nakledilmek istenmektedir. Ancak o tarihlerde Sinop hapishanesinde zaten beş yüz kişi bulunmakta ve onlara dahi gerekli itimam gösterilememektedir. Dolayısıyla hem asayiş hem de aşırı izdiham sebebiyle adı geçen mahkûmların başka bir yere nakledilmeleri uygun görülmüştür.⁵⁵ Yaklaşık üç ay sonra Trabzon hapishanesinden altmış mahkûmun Sinop'a nakledildiği 28.N.1328 (03.10.1910) tarihli belgeden anlaşılmaktadır.⁵⁶ Muhtemelen Sinop hapishanesindeki kalabalık ve izdiham sona ermiş olmalıdır ki, diğer yerlerden nakiller kabul edilmektedir. Dört ay sonra hapishanedeki izdiham nedeniyle başka yerlerden Sinop hapishanesine mahkûm nakillerinin kabul edilmediği anlaşılmaktadır.⁵⁷ Benzer bir belge, Sinop hapishanesinde yer olmadığını, Trabzon ve Rize hapishanelerindeki mahkûmların başka yerlere nakillerinin sağlanması ile ilgilidir.⁵⁸ Yine Trabzon hapishanesinin harap olduğu yediyüze yakın mahkûmun bulunduğu, sıhhi şartlarının uygun olmadığı beyan edilerek hiç olmazsa 50 kadar sağlık durumları kötü olan mahkûmun Sinop'a nakledilmesi valilikçe talep edilmiştir. Ancak Sinop'tan gelen cevap "...evvelce mükerren beyan olunduğu vech ile yegâne kürek mevki'i olan Sinop'da bir kişilik bile boş mahal olmadığından mahkûmun esbâb-ı muhafazasının ve hapishanenin tahkik-i izdihamı çaresinin vilâyetçe nail ve istihsali zarurîdir." şeklindedir.⁵⁹

Olağanüstü durumlarda hapishanelerdeki mahkûmların yerlerinin değiştirilebildiği bilinmektedir. I. Dünya Savaşı sırasında da bazı hapishanelerdeki mahkûmlar daha güvenli yerlere nakledilmişlerdir. İşte 3.Z.1334 (01.10.1916) tarihli belgede de Sinop hapishanesindeki mahkûmların Yozgat liva merkezine nakledilmeleri istenmektedir.⁶⁰ Daha önceden genelde Sinop'a nakiller yapılırken güvenlik sebebiyle mahkûmlar bu sefer Yozgat'a taşınmıştır.

53 BOA. DH. MKT: nr. 581/15 (17.C.1320/21 Eylül 1902).

54 BOA. DH. EUM. AYŞ. nr. 39/78 (14 Ş. 1338/03. 05. 1920).

55 BOA. DH. MUİ. nr. 79-2/27 (11.B.1328 /19.07.1910).

56 BOA. DH. MUİ. nr. 125/42 (28.N.1328 /03.10.1910).

57 BOA. DH. MB. HPS. nr. 103/13 (23.M.1329 /24.01.1911).

58 BOA. DH. MB. HPS. nr. 104/11 (01.Ş.1330/16.07.1912).

59 BOA. DH. MB. HPS. nr. 104/25 8 Eylül 1328/21.10.1912).

60 BOA. MV. nr. 203/73 (3.Z.1334 /01.10.1916).

Mahkûmlara Yardım: Devlet hapishanede kalanlara belli ölçülerde elbise yardımı yapmaktadır. 12. Za. 1283 (18.03.1867) tarihli belgede Sinop hapishanesinde bulunan 103 kişi için gerekli olan elbiselerin açık artırma yolu ile yaptırılıp satın alınması istenmektedir. Buna göre elbiselerin takımı için öngörülen ücret 135 kuruş ve toplam maliyeti de 13.905 kuruş olmaktadır.⁶¹

Hapishanelerde kalan mahkûmların ihtiyaçları için devlet tarafından belli zamanlarda para gönderilmektedir. Bazen de gönderilen bu paralar yeterli olmamakta ve idareler tarafından devletten tekrar tahsisat talep edilmektedir. Bu bağlamda 21.Ra.1332 (17.02.1914) tarihinde yüz bin kuruşluk tahsisat Sinop Hapishanesi'ne gönderilmiştir.⁶² Buna benzer isteklerin hemen her dönemde olduğu anlaşılmaktadır.

Af: Osmanlı hapishanelerinde belli dönemlerde aflar çıkarılarak cezasının üçte ikisini çekenlerin serbest bırakıldıkları veya sağlığı bozulan mahkûmların affedildikleri görülmektedir. Ayrıca padişahların culuş törenleri, doğum günleri, bayramlar, vs. zamanlarda da af kararları verilmektedir. Bu şekilde hapishanelerin yoğunluğunun azaltılmaya çalışıldığı bilinmektedir.

Sinop Hapishanesi'nde sadece Müslüman değil gayrimüslimlerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. 29.Z.1336 (05.10.1918) tarihli gönderilen bir telgrafta, mahkûm olan altı Ermeni'nin af edildiği ancak aynı suçtan mahkûm olmalarına rağmen kendilerinin af edilmediğini bildiren yirmi üç Müslüman mahkûmun af istekleri vardır. Belgeden anlaşıldığına göre bu afta İngiliz ve Fransızların rolü vardır. Merkezden gelen cevapta ise durumun incelenerek sonuca bağlanacağı yazılmıştır.⁶³ Dönem I. Dünya Savaşı'nın sonudur ve ülke işgal edilmektedir. Böyle bir durumda galip güçlerin hemen her alanda etkin olduğu düşünülürse hapishanelerdeki gayrimüslimlerin bu durumdan yararlanacakları aşikârdır.

Hapishanede Üretim: Hapishanelerde bilindiği gibi iş atölyeleri bulunmakta, buralarda üretilen mallar satılarak elde edilen gelirlerden mahkûmlara da belli miktarlarda verilmek üzere defterlere kaydedilmektedir. Mahkûmiyet süresini dolduranlara hapisten çıkarken bu paralar verilmektedir. 02.Ş.1333 (15.06.1915) tarihli belge Osmanlı hapishanelerinde yapılan eşyalardan birer numunenin Amerika'nın Panama sergisinde teşhir edileceği ve elde edilen gelirin mahallerine gönderileceği bildirilmektedir. Bu meyanda Sinop Hapishanesi'nden de istekler olmuş, hangi mahkûmun ne yapacağı

61 BOA. MKT. MHM. nr. 376/94 (12. Za 1283/18.03.1867).

62 BOA. DH. MB. HPS. nr. 54/49 (21.Ra.1332 /17.02.1914).

63 BOA. DH. MB. HPS. nr. 108/51 (29.Z.1336 /05.10.1918).

ve değerine ilişkin bir liste çıkarılmıştır. Bu listede cevizden kahve kutusu, kül tabağı, sedefli sehpa, sedefli büyük çekmece, sedefli tavla, sedefli ayna çerçevesi, seyyar sandalye, sedefli takunya, vs. gibi ürünler vardır. Bu tür eserlerin toplanarak bir koleksiyon oluşturulması da amaçlanmaktadır. Ancak Sinop'tan gönderilen eşyaların bedeli olan 1391 kuruşun ödenmediği ya eşyaların geri gönderilmesi ya da paranın hemen hak sahiplerine ödenmesi talep edilmektedir.⁶⁴

Sinop Hapishanesi'nin belli dönemlerde çok yoğun olduğu bu durumun diğer olumsuzluklar yanında asayiş ve huzursuzluklara yol açtığı söylenebilir. Mahkûmların da kalabalık ve intizamsızlıktan faydalanarak uygunsuz hareketlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan mahkûmlara elbise yardımı yapıldığını, atölyelerde yaptıkları eserleri sergileyebildikleri ve dışardan sipariş üzerine eşyalar yaptıkları anlaşılmaktadır.

4. Hapishanenin Sağlık Şartları

Osmanlı devletinde hapishanelerin sıhhi şartları ile ilgili düzenleme 1880 tarihli Hapishaneler ve Tevkifhaneler Nizamnamesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre, her hapishanede bir hastane bulunacak, hapishanelerin sıhhi durumları Adliye Nezareti tarafından tayin olunacak doktorlar tarafından sağlanacaktır. Doktorlar her gün hasta mahkûmları muayene edeceklerdir. Diğer yandan hapishane doktoru en az haftada bir defa hapishaneyi, dükkân odalarını, koğuşları, ceza yerlerini ve diğer alanları kontrol edip gerekli sıhhi tedbirleri almak ile mükelleftir. Kadınlar için ayrı odalar bulunacaktır. Ayrıca her sene sonunda hapishanede ortaya çıkan hastalık ve diğer sağlık problemlerine dair bir rapor Adliye Nezaretine gönderilecektir.⁶⁵

Sinop Hapishanesi için de bir hastanenin olduğu bilinmektedir. Her ne kadar eldeki belgeler sağlık şartları hakkında ayrıntılı bilgi vermese de bir fikir edinmemize yardımcı olmaktadır. Hapishanenin sağlık şartları ile ilgili vesikalardan birkaç örnek vermek gerekirse, 25 Eylül 1329 (08.10.1913) tarihli belgeye göre, Sinop Hapishanesi'ndeki hastanenin ihtiyaçları ve hastaların tedavileri için 4.000 kuruş tahsisat talep edilmiş, 13 Teşrinievvel 1329 (26.10.1913) tarihli yazıdan anlaşıldığına göre istenen para, Kastamonu vilayetince hapishaneler muaccesesi tertibinden gönderilmiştir.⁶⁶

Taşra hapishanelerinin daha kötü şartlara sahip olmasından dolayı bazen Sinop Hapishanesi'ne sevklerini isteyen mahkûmlar da olmuştur. Mesela,

64 BOA. DH. MB. HPS. nr. 50/16 (02.Ş.1333 /15.06.1915).

65 Yıldız, a.g.t., s. 300-302.

66 BOA. DH. MB. HPS. nr. 54/17 (13 Teşrinievvel 1329/26.10.1913).

Bodrum Hapishanesi'nin sağlık şartları uygun olmadığı için siyasi tutuklu olarak bulunan Ragıp ve arkadaşları Dersaadet veya Sinop'a nakillerini istemektedirler.⁶⁷

Sinop Hapishanesi'ndeki sıhhi şartları göstermesi bakımından mülkiye müfettişi Mustafa Arif Bey tarafından sunulan raporda, hapishanenin son derece havasız ve ışsız olduğu, sıhhi olanaklarının uygun olmadığı belirtilmektedir. Yine hava ve ışıktan mahrum bir hücrede zincire bağlı mecnun bir mahkûmun bulunduğu ve bunun münasip bir tımarhaneye naklinin gerektiği belirtilerek, hapishanenin ıslah edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁶⁸

Sinop Sancağı belediye ve hapishanesi hastanelerinin idarelerinin kötülüğüne ve tabiplikte bulunan Yunan tebaasından Vangeldi'nin uygunsuz hareketlerine binaen, Sinop kale tabibiyle üçüncü hastane tabibi Ahmet Muhtar ve Rıza Efendiler tarafından gönderilen şikâyet yazısı gereğinin yapılması için Tıbbiye Nezaretine takdim edilmiştir.⁶⁹ Hastanelerde o dönemlerde gayrimüslim doktorların da olduğu anlaşılmaktadır.

Sinop Hapishanesi'ndeki sıhhi şartların ülkenin diğer hapishanelerinde olduğu gibi yeterli düzeyde bulunmadığı, zamanın sosyo-ekonomik şartlarının da bunda etkili rol oynadığı söylenebilir. Nitekim 1880 Nizamnamesinde belirtilmesine rağmen pek çok taşra hapishanesinde hastane ve doktor bulunmadığı anlaşılmaktadır.

5. Hapishane Görevlileri

Her kurumda olduğu gibi hapishanelerin de belli görevleri yerine getiren personele ihtiyaçları vardır. Osmanlı hapishanelerindeki ilk ciddi düzenleme diyebileceğimiz 1880 tarihli *Tevkifhane ve Hapishanelerin Idare-i Dâhiliyelerine Dair Nizamname Lahiyası*'nda, hapishanelerde görevlendirilecek kişilerin durumları da belirtilmiştir. Buna göre, bir müdür, bir başkâtip, lüzumu kadar kâtip, bir başgardiyan, yeteri kadar gardiyan, bir doktor, bir çamaşırıcı, gereği kadar hastane hademesi, aşçı, imam, rahip, kadınlara mahsus odalarda kadın gardiyan bulunacaktır. Yine bu nizamnamede, hapishane müdürlerinin Adliye Nezareti tarafından atanacağı, yeniden atanacak gardiyan ve kapıcıların yirmi beş yaşından küçük, kırk yaşından büyük olamayacakları belirtilmiştir.⁷⁰ Ayrıca mahkûmlara eğitim vermek için belli zamanlarda dışardan gelen muallimler bulunmaktadır. Görevlilerin sayıları hapishanelerin büyüklüğüne göre değişmektedir.

67 BOA. DH. MB. HPS. nr. 105/15 (26 Kânûnievel 1329/08.01.1914).

68 BOA. DH. MB. HPS. nr. 81/9 (26 Ağustos 1335/26.08.1919).

69 BOA. DH. MKT. nr. 1423/95 (3. N.1304/26.05.1887).

70 Yıldız, a.g.t. s. 296.

Sinop Hapishanesi'ndeki görevlilerle ilgili belgeler daha ziyade maaş tahsisatı, ilave gardiyan isteği, görevlilerle ilgili şikâyetlerden oluşmaktadır.

Sinop Hapishanesi'ne tayin edilecek müdür ve vekilinin maaş tahsisatına ait olan 16.B.1308 (25.02.1891) tarihli belgeden, Sinop Hapishanesi'ne tayin edilecek müdür için gerekli olan tahsisat ayrıldıktan sonra geri kalan para ile de H.1306-1307 senelerinin açıklarının kapatılmasının planlandığı anlaşılmaktadır.⁷¹ Maaşla ilgili 27.R.1333 (14.03.1915) tarihli belgede, Sinop Hapishanesi'ndeki mahkûm ve tutukluların geçici bir süre (muhtemelen hapishanenin önemli bir tamirat geçirmesine bağlı olarak) Kastamonu Merkez Hapishanesi'ne nakledilecekleri ve hapishanede bulunan gardiyan ve katip gibi görevlilerin bu süre içerisinde işlerine son verilemeyeceği belirtilmiştir. Nitekim hastalıklarından dolayı hapishane hastanesinde kalan mahkûmlar ile imalathane eşyasının muhafazası için 200'er kuruş maaşla 2 gardiyan ile 400 kuruş maaşla bir kâtabin kalmasına izin verilmiştir. Ayrıca lüzumsuzluğu sebebiyle açığa alınan Sinop Hapishane müdürünün açığa kaldığı aylar için maaş verilemeyeceği ve kendisine münasip başka bir memuriyet bulunamadığından bir müddet açığa kalacağı beyan edilmiştir.⁷² Belgede hapishanenin bir süre neden merkez hapishanesine taşındığı açıklanmamıştır.

Mahkûmlar kaza ve merkez hapishanelerine nakledilirken onlara eşlik eden görevlilere gittiklere mesafelere göre harcırah verilmektedir. 02.Ca.1333 (17.03.1915) tarihli belge mahkûmların muhtelif yerlere sevkiyle görevli nefer ve zabitlerin masrafı seferiyeden başka harcırah istediklerini ancak kendilerine sadece sefer masraflarının verilebileceğini beyan etmektedir. Dâhiliye Nezareti gerekli yazışmaların ardından, sevklede görev alanlar için 5000 kuruş para göndermiştir.⁷³

Dâhiliye Nezaretine gönderilen 20.Ca.1337 (21.02.1919) tarihli yazıda Sinop Hapishanesi gardiyanlarının maaşlarının azlığı sebebiyle görevlerini yerine getirmedikleri belirtilmiş, gardiyanların vazifelerini daha iyi yapabilmeleri için maaşlarının iyileştirilmesi talep edilmiştir.⁷⁴ Yine 25.C.1337 (28.03.1919) tarihli yazıda, Sinop Hapishanesi gardiyanlarının aldıkları maaşla geçimlerini temin edemedikleri için vazifelerini terk ettikleri ve yerlerine aynı maaşla yeni gardiyan bulunamadığı belirtilerek, gardiyanların görevlerini daha iyi yapmaları için maaşlarının arttırılması gerektiği ifade

71 BOA. DH. MB. HPS. nr. 11/41 (16.B.1308 /25.02.1891).

72 BOA. DH. MB. HPS. nr. 91/24 (27.R.1333 /14.03.1915).

73 BOA. DH. MB. HPS. nr. 57/53 (02.Ca.1333 /17.03.1915).

74 BOA. DH. MB. HPS. nr. 37/27 (20.Ca.1337 /21.02.1919).

edilmektedir.⁷⁵ Daha önce söylendiği gibi o tarihlerde bir gardiyan maaşı 200 kuruş olup, muhtemelen bu maaş geçinmek için yeterli olmamaktadır.

Hapishanelerdeki mahkûm eğitime yönelik çalışmalar da yapılmış ve 1880 nizamnamesinde hapishanelerde mektep odalarına da yer verilmiştir. Bu meyanda mahkûmların eğitimi amacıyla öğretmenler görevlendirilmiştir. Mesela, Hapishane-i Umumî Müdüriyeti'ne 7 Teşrinievvel 1328 (20.12.1912) gönderilen bir teskerede, hapishane dâhilindeki mektep ve muallimlerden İzzetli Hasan Efendi bir süredir derslere devam etmediği, devam ettiği zamanlarda da onbeş yirmi dakika ancak ders yaptığı, diğer koğuşlara giderek kumar oynadığı, bundan talebelerin şikâyetçi olduğu, aynı zamanda hastane odasında kaldığı ve uygunsuz davranışlarının olduğu bildirilmiştir. Bu konuda bir soruşturma açılmış ve hapishane başgardiyanına söylenenlerin doğru olup olmadığı bir yazı ile sorulmuştur. Başgardiyan olayların doğruluğunu tasdik etmiş "Merkumun hâl ve gidişatını mı âlîmliğe yakışacak bir hâl değildir kendi dâima öteki beriki koğuşlarda kumar oynar ve mektebe günde bir saat ya gider veyahud hiç gitmez velhasıl sû-i hâlî herkesçe ma'lûmdur mahbûsin yek diğerine teşvîk ittirdiği fesâdlığı vardır." şeklinde ifade vermiştir. Sonra birkaç mahkûmun da ifadesi alınmış ve alınan cevapların aynı olduğu görülmüştür. 9 Teşrinievvel 1328 (22.12.1912) tarihinden itibaren muallimlikten çıkarılarak yerine mahkûmlardan ve katl maddesinden on beş sene kürek cezasına mahkûm ve süvari mülâzımlığından çıkarılmış Astâneli Kemal Efendi tayin edilmiştir. Bu değişiklik 13.Ra.1328 (20.02.1913) tarihinde Maarif tarafından da onaylanmıştır.⁷⁶ Ayrıca burada dikkat çeken bir hususta, hapishanede mahkûm bir kişinin öğretmen olarak atanmasıdır.

Dâhiliye Nezaretine yazılan 14.S.1332 (12.01.1914) tarihli yazıda, Sinop hapishanesinde açılan mektepte öğretmenlik yapan Mustafa ve Kemal Efendilerin aylık 75 kuruş olan maaşlarının ödenmesi talep edilmiş ve maaşların umumi masraflar bütçesinden ödenmesine karar verilmiştir.⁷⁷ O tarihlerde gardiyan maaşlarının 200 kuruş olduğuna bakılırsa öğretmen maaşlarının oldukça düşük kaldığı söylenebilir.

Sonuç

Hürriyeti bağlayıcı cezaların başında gelen hapishaneler, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren ülkemizde kurulmaya ve yayınlasmaya başlamıştır. Özellikle 1880 tarihli *Hapishaneler ve Tevkifhaneler Nizamnamesi* çerçevesinde bütün

75 BOA. DH. MB. HPS. nr. 162/96 (25.C.1337 /28.03.1919).

76 BOA. DH. MB. HPS. nr. 147/27 (13.Ra.1331 /20.02.1913).

77 BOA. DH. MB. HPS. nr. 89/65 (04.R.1332 /02.03.1914).

eyalet, vilayet ve kazalarda yeni hapishaneler açılmış ya da mevcut binalar tamir edilerek hapishanelere dönüştürülmüştür. Bu nizamname ile hapishanelerin Osmanlı ceza infaz sisteminde önemli bir yer teşkil etmesi amaçlanmıştır. Ancak hapishanelerin durumu gerek dönemin sosyo-ekonomik buhranları gerekse savaşlar dolayısıyla yeterli ölçüde düzeltilememiştir.

Anadolu'nun birçok hapishanesinden farklı olarak Sinop Hapishanesi'nin kale içerisinde yer alması ve kalenin tarihi bir geçmişe sahip olması hapishanenin günümüze kadar ulaşması açısından etkili olmuştur. Nitekim günümüzde pek çok hapishanenin yerinde başka binalar yükselmektedir.

Sinop Hapishanesi ile ilgili olarak arşiv kayıtlarının daha çok tamirat, inşaat gibi belgelerden oluşması hapishanenin fiziki açıdan yeterli olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Kısaca söylemek gerekirse, eldeki bilgi ve belgeler XX. yüzyıl başlarında Sinop Hapishanesi'nin fiziki ve sosyal şartlar açısından olumsuz şartlar ihtiva ettiğini göstermektedir.

Ülkedeki hemen her hapishanede olduğu gibi, Sinop Hapishanesi'nde de personel sorununun olduğu aşikârdır. Özellikle maaşların yetersizliği konusunda şikayetlerin olduğu görülmektedir. Yeterli ve kalifiye eleman bulunamaması idari mekanizmada birtakım aksaklıklara yol açmış, hapishanede asayiş ve huzursuzluğun artmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu durumdan faydalanmak isteyen mahkûmların da uygunsuz hareketlerde buldukları görülmektedir.

Sinop Hapishanesi'nin belli dönemlerde çok yoğun olduğu bu durumun diğer olumsuzluklar yanında sağlık şartları açısından da olumsuzluklara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Hapishanedeki mahkûmlara bazı alanlarda eğitim verildiği, atölyelerde yaptıkları eserleri sergileyebildikleri, dışardan sipariş üzerine eşyalar yaptıkları ve bu eşyaları satarak gelir elde ettikleri bilinmektedir.

Diğer yandan hapishanedeki mahkûmlara devlet tarafından günlük yiyecek, içecek, yatak, battaniye, vs. ihtiyaçlarının dışında belli zamanlarda elbise yardımı yapıldığı da müşahede edilmektedir.

Sinop Hapishanesi ilk dönemlerden itibaren kalebentlik, sürgün ve kürek cezalarının uygulandığı merkezlerden birisi olmuş, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemlerde de üst düzey görevliler için bir cezalandırma yeri hüviyetini korumuştur. Bu anlamda hapishane XVIII. yüzyıldan başlayıp, XX. yüzyıl sonlarına kadar pek çok ünlüye ev sahipliği yapmıştır.

Uzun yıllar hapishane olarak kullanılan Sinop Hapishanesi, 1996 yılında yeni hapishanenin yapılması ile boşaltılmış ve kültürel amaçlar için değerlendirilmek üzere 1999 yılında Kültür Bakanlığına devredilmiştir. Bugün Sinop Hapishanesi kültürel ve turistik bir gezi alanı olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaynaklar**Arşiv Kaynakları:**

BOA. DH. MB. HPS. nr. 1/4 (12. Ra. 1329 /13.03.1911); 6/8 (14. B. 1332/ 08.06.1914), 17/16 (29.Ra. 1338 /22. 12.1919); 82/8 (15.B.1338/04.04.1920); 112/44 (06.C.1332 /02.05.1914); 155/14 (1 Temmuz 1331/13.07.1915); 156/26 (1 Teşrinisani 1331/14 Kasım 1915); 157/8 (1 Mart 1332 /06.03.1916); 157/65 (1 Temmuz 1332 /14.07.1916); 164/53 /1 Teşrinisani1335 (01.11.1919); 103/2 (12. Za.1327 /25.11.1909);147/12 (27.S.1331 /05.02.1913); 147/16 (05.Ra.1331/12.02.1913); 96/33 (02.N.1331/05.08.1913); 90/2 (28.S.1332/26.01.1914); 112/44 (06.C.1332 /02.05.1914); 103/13 (23.M.1329 /24.01.1911); 104/11 (01.Ş.1330/16.07.1912); 104/25 8 Eylül 1328/21.10.1912); 54/49 (21.Ra.1332 /17.02.1914); 108/51 (29.Z.1336 /05.10.1918); 50/16 (02.Ş.1333 /15.06.1915); 54/17 (13 Teşrinievvel 1329 /26.10.1913); 105/15 (26 Kanunuevvel 1329 /08.01.1914); 81/9 (26.08. 1335/26.08.1919); 11/41 (16.B.1308 /25.02.1891); 91/24 (27.R.1333 /14.03.1915); 57/53 (02.Ca.1333 /17.03.1915); 37/27 (20.Ca.1337 /21.02.1919); 162/96 (25.C.1337 /28.03.1919); 147/27 (13.Ra.1331 /20.02.1913); 89/65 (04.R.1332 /02.03.1914).

BOA. DH. MKT. nr. 1427/79 (6. Ş.1304 /28.06.1887); 1436/21 (2.Za.1304 /23.07.1887); 1531/89 (3. Z.1305 /11.08.1888); 1540/70 (02. M.1306 /08.09.1888); 1416/58 (8.B.1304 /01.04.1887); 1423/95 (3. N.1304/26.05.1887)

BOA. DH. MUİ. nr. 79-2/27 (11.B.1328 /19.07.1910); 125/42 (28.N.1328 /03.10.1910); 125/42 (9. N. 1328 /14.09.1910)

BOA. MV. nr. 203/73 (3.Z.1334 /01.10.1916)

BOA. MKT. MHM. nr. 376/94 (12. Za 1283/18.03.1867)

BOA. DH. UMVM. nr. 71/5 (27.C.1332 /23.05.1914)

BOA. İ. HD. nr. 145/7471 (2. Ca.1263/18.04.1847)

BOA. İ. MVL. nr. 444/19756 (5. Ş.1277/16.02.1861)

BOA. MKT. UM. nr. 464/21 (22.N.1277 /03.04.1861)

BOA. DH. İD. nr. 28-1/5 (23 Kanunusani 1329 /05.02.1914)

Kitap ve Makaleler:

Avcı, Mustafa, "Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimizde Koruma Tedbirlerinden Tutuklama", <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/cezayargilamasi.htm> (15.05.2006).

Aydın, M. Akif, "Osmanlı Ceza Hukuku", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:7, s. 478-480.

Bardakoğlu, Ali, "Hapis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:16.

Çakmakoğlu Kuru, Alev, *Sinop Hapishanesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Demirbaş, Timur, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", *Hapishane Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.

Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 11. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993..

- Gönüllü, Ali Rıza, "20. Yüzyılın Başında Alanya Hapishanesi", *Zindanlar ve Mahkûmlar*, (Haz. Emine Gürsoy-Naskali; Hilal Oytun Altun), Babil Yayınları İstanbul 2006.
- Gültekin, Yıldız, Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatı (1839-1908), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2002.
- Heyd, Uriel, *Studies in Old Otoman Criminal Law*, Oxford, London, 1973.
- Hülagu, Metin, *Hapis Cezası*, Rey Yayıncılık, Kayseri 1996.
- Ünal, M. Ali, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt 3, Ankara 1999, s. 795-797.
- Yurt Ansiklopedisi*, "Sinop", cilt 9, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982-1983, s. 6746-6834.
- <http://mitglied.lycos.de/sinopetours/sinoptur.htm> (10.04.2006).
- http://www.dergibi.com/yazarlar/ha_013.asp (13.06.2006)
- http://www.forumuz.biz/disarda_deli_dalgalar_sinop_cezaevi-132652t.html (15.07.2006)
- <http://mitglied.lycos.de/sinopetours/sinoptur.htm> (10.04.2006).